

تأثیر اندک مکانیسم ماشه بر اقتصاد

آرش رضایی

کارشناس ارشد روابط بین الملل

زمینه تاریخی و مکانیسم اسنپ یک توافق جامع اقدام مشترک (JCPOA) با برجام، که در سال ۲۰۱۵ بین ایران و گروه ۱+۵ (شامل آمریکا، انگلیس، فرانسه، آلمان، روسیه و چین به علاوه اتحادیه اروپا) امضا شد، یکی از مهم‌ترین دستاورد های دیپلماتیک قرن بیست و یکم بود. این توافق در ازای محدودیت های هسته‌ای ایران، تحریم‌های گسترده سازمان ملل را تعلیق کرد. اما یکی از کلیدی‌ترین بندهای آن، «مکانیسم ماشه» یا «اسنپ‌بک» (snapback) بود که در قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل گنجانده شد. این مکانیسم اجازه می‌دهد هر یک از طرف‌های برجام، در صورت «عملکرد قابل توجه غیرموفق» ایران، تحریم‌های پیشین سازمان ملل را به طور خودکار بازگرداند، بدون نیاز به رأی‌گیری مجدد در شورای امنیت، مگر اینکه قطعنامه‌ای برای تعلیق آن تصویب شود (که توسط هر عضو دائم قابل وتو است). این مکانیسم تا ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵ معتبر است، اما فرآیند فعال سازی آن ۳۰ روز طول می‌کشد. در ۲۸ اوت ۲۰۲۵، سه کشور اروپایی (انگلیس، فرانسه و آلمان) نامه‌ای به شورای امنیت ارسال داد و اعلام کردند ایران تعهدات خود را نقض کرده است، که این امر فرآیند اسنپ‌بک را آغاز کرد. ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۵ که اگر توافقی حاصل نشود، تحریم‌های گسترده‌ای شامل ممنوعیت تسلیحاتی، محدودیت‌های موشکی و تحریم‌های مالی بازمی‌گردد. پس از خروج آمریکا از برجام در ۲۰۱۸، ایران به تدریج تعهدات خود را کاهش داد و غنی‌سازی اورانیوم را به سطوح ۶۰ درصدی رساند. تنش‌ها در ۲۰۲۵ با بازگشت دونالد ترامپ به کاخ سفید و سیاست «فشار حداکثری» تشدید شد، و جنگ ۱۲ روزه اسرائیل علیه ایران در ژوئن ۲۰۲۵، ایران را در موقعیت دفاعی قرار داد. وضعیت فعلی: دیدارهای نیویورک و بن بست دیپلماتیک در حاشیه مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک. وزیر امور خارجه ایران، عباس عراقچی، با همتایان آلمانی (یوهان وادفول)، فرانسوی و بریتانیایی دیدار کرد. وادفول پیش از نشست به خبرنگاران گفت: «ایران هرگز نباید به سلاح هسته‌ای دست یابد» و احتمال دستیابی به راه حل دیپلماتیک پیش از تحریم‌ها را «کم» خواند. او هم‌زمان از ایران خواست مستقیماً با آمریکا مذاکره کند. وزارت امور خارجه ایران در بیانیه‌ای، تحریم‌ها را «غیرموجه و غیرقانونی» توصیف کرد، اما بدون جزئیات افزود: «توافق شد مذاکرات با همه طرف‌ها ادامه یابد».

این دیدارها بخشی از تلاش‌های آخر لحظه برای جلوگیری از اسنپ‌بک بودند. شورای امنیت در ۱۹-۲۰ سپتامبر نتوانست قطعنامه‌ای برای تعلیق تحریم‌ها تصویب کند عمدتاً به دلیل وتوی احتمالی آمریکا و طرف‌های اروپایی، روسیه و چین آن را «غیرقانونی» خواندند و قول دادند تجارت با ایران را ادامه دهند. ایران در ۹ سپتامبر با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) توافقی امضا کرد که دسترسی بازرسان را به سایت‌های هسته‌ای فراهم می‌کند، اما طرف‌های اروپایی آن را ناکافی دانستند، زیرا فاقد جدول زمانی مشخص برای بازرسی‌ها و حسابرسی ذخایر اورانیوم غنی‌شده است. علی‌الرچیانی، رئیس شورای عالی امنیت ملی ایران، فرانسه را متهم کرد که به‌رغم وعده برای مخالفت با اسنپ‌بک در صورت توافق با IAEA، رأی مثبت داد – رأیی که بدون آن، اسنپ‌بک تصویب نمی‌شد. این اتهامات، اعتماد دیپلماتیک را بیشتر خدشه‌دار کرده است. اصرار بر فعال سازی اسنپ‌بک به دلیل نقض‌های ایران: پیشنهاد تعدید ۶ ماهه مشروط به همکاری کامل با IAEA و مذاکره با آمریکا؛ فعال سازی فرآیند در ۲۸ اوت؛ امانوئل مکرون: «این یک معامله قطعی است» و تحریم‌ها در پایان سپتامبر بازمی‌گردد. ایران: رد مذاکره مستقیم با آمریکا؛ اتهام «تقاضاهای بیش از حد» غرب؛ توافق با IAEA با راکم بزرگ می‌داند. رهبر انقلاب، در ۲۳ سپتامبر مذاکرات را رد کرد. تلاش برای معامله موقت با آمریکا برای جلوگیری از اسنپ‌بک. آمریکا: حمایت ضمنی از E3؛ سیاست فشار حداکثری ترامپ. عدم دخالت مستقیم (به دلیل خروج از برجام)، اما وتوی احتمالی تعلیق تحریم‌ها. روسیه و چین: رد قانونی بودن اسنپ‌بک؛ ادامه تجارت با ایران. مخالفت در شورای امنیت؛ روسیه پیشنهاد همکاری دفاعی با ایران را داد. اسرائیل و متحدان: حمایت کامل از تحریم‌ها برای جلوگیری از برنامه هسته‌ای ایران. هشدارهای امنیتی پس از جنگ ژوئن. این مواضع گاه متضاد و متفاوت، نشان‌دهنده شکاف عمیق است: غرب بر فشار متمرکز است، در حالی که روسیه و چین به عنوان حامیان ایران عمل می‌کنند. E۳ پیشنهاد تعدید مشروط داد، اما ایران آن را رد کرد، زیرا امتیازات پیشاپیش از آمریکا را شامل می‌شد. توافق IAEA ناکافی است، زیرا فاقد ضمانت‌های زمانی است. ۱. تأثیر اقتصادی: فریز دارایی‌های ایران، ممنوعیت تسلیحاتی، و فشار بر صادرات نفت (هرچند چین ۳۰۰-۵۰۰ هزار بشکه روزانه می‌خرد). پایان برجام، تشدید تنش‌ها، و احتمال اقدامات تلافی‌جویانه ایران مانند بستن تنگه هرمز یا افزایش غنی‌سازی، روسیه/چین آن را نادیده بگیرند، که به گواکنگی جهانی منجر می‌شود؛ برخی کشورها تحریم را اجرا کنند، برخی نه. تشدید بحران انرژی جهانی (اگر ایران تنگه هرمز را ببندد)، افزایش تنش با اسرائیل و آمریکا و تأثیر بر ثبات خاورمیانه. و آمریکا به نشان دادن «اعتبار دیپلماتیک» مصمم هستند، و ایران – بار مذاکره مستقیم – گزینه‌های کمی دارد. این امر برجام را «مرده» می‌کند و به مذاکرات جدید (شاید سال‌ها طول بکشد) منجر می‌شود. اما تأثیر اقتصادی محدود خواهد بود، زیرا ایران از طریق چین و روسیه و شیوه‌های پیچیده تحریم‌ها را دور می‌زند. تشدید دیگری‌های منطقه‌ای، در بلندمدت، این امر می‌تواند به سمت یک توافق جدید با ترامپ سوق یابد، اما کوتاه مدت، تنش‌ها افزایش می‌یابد. جهان باید برای نوسانات انرژی و دیپلماتیک آماده باشد.

دکتر یوسف مولایی در گفت‌وگو با «آرمان ملی» مطرح کرد

مخاطرات امنیتی

مکانیسم ماشه

فعال شدن مکانیسم ماشه شرایط را پیچیده خواهد کرد

ترامپ می‌خواهد ایران را به یک هدف نظامی مشروع تبدیل کند

فعال شدن مکانیسم ماشه فراتر از ایران است

بود. در مقابل، تهران خواستار لغو دائمی تهدید بازگشت همه تحریم‌های سازمان ملل متحد شد. در کنار انتقادات از ایران برخی نگاه‌ها متوجه رافائل گروسی مدیرکل آژانس است. دیپلمات‌های اروپایی مدعی‌اند توافق اخیر او با ایران در قاهره فاقد محتوای واقعی بوده و صرفاً فرصتی برای تهران فراهم کرده تا از گفت‌وگوهای جدی طفره‌برد. یک دیپلمات حتی گروسی را متهم کرد که برای حفظ موقعیت خود و جلب رضایت همه طرف‌ها موضعی نرم اتخاذ کرده است. «آرمان ملی» برای تحلیل و بررسی روند فعال شدن مکانیسم ماشه و پیامدهای سیاسی و اقتصادی آن با دکتر یوسف مولایی استاد حقوق بین‌الملل دانشگاه تهران گفت‌وگو کرده که در ادامه می‌خوانید.

چرا این مسأله را فراتر از ایران می‌دانید؟

به هر حال باید پذیرفت که جایگاه و میزان قدرت آمریکا به مراتب بیشتر و پررنگ‌تر از سایر بازیگران در عرصه مناسبات جهانی است. در شرایط کنونی کشورهای جهان، سازمان ملل و شورای امنیت کاری نمی‌توانند در حمایت از ایران انجام دهند. بر فرض محال حتی اگر شورای امنیت بخواد قطعنامه‌ای علیه آمریکا تصویب کند با وتوی خود ایالات متحده مواجه می‌شود. در واقع در نظام بین‌الملل قدرت است که حرف اول و آخر را می‌زند، نه مسأله حقوقی و وجاهت قانونی. نکته دیگر اینکه قطعنامه ۱۹۲۹ مهم‌ترین تلاش آمریکا علیه ایران بوده است. بر اساس این قطعنامه تحریم‌ها به شکل قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت، تحریم تسلیحاتی کاملی برقرار و برنامه توسعه موشک‌های ایران تحت فشار سنگین قرار گرفت. این در حالی بود که اختیارات کشورهای مختلف برای بازرسی کشتی‌های ایران به شدت افزایش یافت. ضمن اینکه نام شرکت‌ها و افراد بیشتری به فهرست تحریم‌ها اضافه شد. همچنین در قطعنامه ۱۹۲۹ همه کشورهای جهان ملزم شدند در صورت کشف موارد دور زدن تحریم، آن موارد را به شورای امنیت گزارش بدهند. همچنین دولت‌ها موظف شدند از شهروندانشان در سراسر جهان بخواهند که در معامله با ایران محتاط باشند و همگی روابط مالی‌شان را با ایران محدود کنند. ولی نکته اینجااست که بیشترین موارد از این قطعنامه توسط آمریکا در خصوص ایران اجرایی شده و در مواردی مانند حساسیت روی مسئله موشک‌های دفاعی ایران، توافق نظر میان اروپایی‌ها و آمریکا وجود دارد.

آیا تلاش ایران برای جلوگیری از فعال شدن مکانیسم ماشه را کافی می‌دانید؟

به هر حال کشورهای اروپایی در ماه‌های اخیر ادعاهایی درباره ارتباط ایران و آژانس مطرح کرده بودند. این در حالی است که ایران تنها تلاش خود را برای جلوگیری از مکانیسم ماشه انجام داد اما به نظر می‌رسد این تلاش‌ها کافی نبوده است. به هر حال ترامپ به دنبال این بود که کشورهای اروپایی را علیه ایران با خود همراه کند که به نظر می‌رسد به هدف خود رسید. در شرایط کنونی آنچه حائز اهمیت است این است که ایران در حالی که با آژانس همکاری می‌کند، باید حساسیت شرایط را در نظر داشته باشد. در صورتی که این اتفاق رخ ندهد این احتمال وجود دارد که در آینده فشارها علیه ایران افزایش پیدا کند. نکته مهم اینکه هنگامی که یک کشور در یک توافق بین‌المللی مفاععی نداشته باشد تصمیمی نیز برای حضور آن کشور وجود ندارد. به همین دلیل باید منافع طرفین قرارداد تأمین شود تا نسبت به دادن تضمین اقدام کنند. در جامعه جهانی هیچ نیرو دولتی وجود ندارد که بالای سر دولت‌ها قرار داشته باشد که بتواند دولت‌ها را تحت فشار قرار بدهد تا تعهدات بین‌المللی خود را انجام بدهند. در ده‌های گذشته اغلب معاهدات بین‌المللی که منعقد شده به همین صورت بوده و کشورهای مختلف با توجه به چنین شرایطی تعهدات خود را انجام داده‌اند. این ساختار رانمی‌توان تغییر داد، اما می‌توان برای هماهنگ شدن با آن نگاه دیگری داشت.

در روزهای اخیر روسیه و چین نیز تلاش کردند که از بازگشت تحریم‌های سازمان ملل علیه ایران جلوگیری کنند، اما در این زمینه موفق نبودند و طرح آنها مورد استقبال کشورهای رأی دهنده قرار نگرفت

وجود بیابرد.

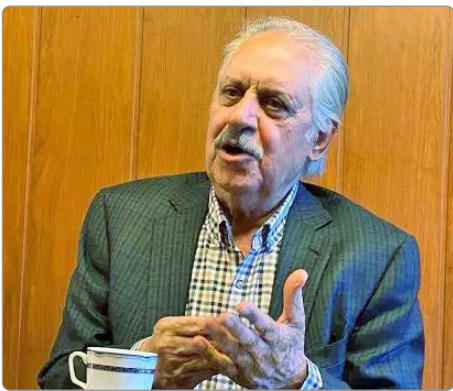
در واقع آمریکا و اسرائیل به دنبال این هستند که در مجامع بین‌المللی ایران را به عنوان یک هدف نظامی مشروع برای خود معرفی کنند؟

یکی از اهداف همین است که در صورتی که جنگی بین ایران و آمریکا و اسرائیل آغاز شد، افکار عمومی جهان از این آمادگی ذهنی برخوردار باشند که ایران به دلیل تخطی از قوانین بین‌المللی در زمینه هسته‌ای به هدف نظامی مشروع برای آمریکا و متحدانش تبدیل شده است. البته ایران از نظر نظامی به اندازه‌ای قدرتمند است که جای نگرانی وجود ندارد. اما هر احتمالی را باید در نظر گرفت. با توجه به فعال شدن مکانیسم ماشه باید اذعان کرد که شرایط نسبت به گذشته پیچیده‌تر خواهد شد. اگرچه تا قبل از این اتفاق نیز وضعیت آنقدرها بدون تنش نبود و در سوی دیگر مردم با چالش‌های معیشتی مواجه بودند. با توجه به اینکه برخی از آثار ماشه روانی است، این احتمال وجود دارد که شرایط سخت‌تر از گذشته شود. من معتقدم باید نگاهی درست به قضیه داشته باشیم. چالش اصلی دعوی حقوقی نیست بلکه تلاش برای تثبیت هژمونی ایالات متحده آمریکا است. واقعیت این است که فعال شدن مکانیسم ماشه و بازگشت قطعنامه‌های شش‌گانه شورای امنیت یک مسأله چند بعدی است. در واقع مسأله را باید جدی‌تر و فراتر از ایران دید و تحلیل کرد.

ایران از نظر نظامی به اندازه‌ای قدرتمند است که جای نگرانی وجود ندارد، اما هر احتمالی را باید در نظر گرفت. با توجه به فعال شدن مکانیسم ماشه باید اذعان کرد که شرایط نسبت به گذشته پیچیده‌تر خواهد شد

علی بیگدلی:

هنوز باید به دیپلماسی امیدوار بود

در همین‌جابه صراحت می‌گویم که تغییر نظام ایران به هیچ وجه ممکن نیست، حتی اگر اسرائیل به همکاری ایران به حمله‌کنند باز هم چنین مسئله‌ای رخ نمی‌دهد زیرا چنین مسئله‌ای با موشک و پهپاد و از فاصله‌ای دور اساساً محقق نمی‌شود و صرفاً یک بلوف

گزارش

سایه‌روشن اجلاس نیویورک

از بحران فلسطین تا مناقشه اتمی ایران

هشتادمین نشست مجمع عمومی سازمان ملل در حالی در مقر اصلی سازمان ملل در نیویورک برگزار شد که جامعه جهانی بیش از گذشته نسبت به کارآمدی این یادگار به جا مانده از جنگ جهانی دوم تردید دارد. در «دنیای اطلاعات» که هیچ خبر مهمی از پیش چشمان جامعه جهانی پنهان نمی‌ماند، بیش از ۶۰ هزار زن و کودک بی‌گناه فلسطینی صرفاً به اتهام ساکن بودن در «باریکه غزه» جان خود را به راحتی از دست می‌دهند یا آنکه در آستانه بر اثر «کرسنگی» و «بمباران» هستند. در این تازاری انسانی قدرت‌های بزرگ غربی نه تنها از ارزش‌های سیاسی «لیبرالیسم» مانند دفاع از حقوق اولیه بشر دفاع نمی‌کنند بلکه با «وتو» پی‌درپی قطعنامه‌های متعدد شورای امنیت، عملاً نوعی چتر سیاسی-حقوقی برای «نسل‌کشان صهیونیست» در سرزمین‌های اشغالی ایجاد کردند. غربی‌ها نه تنها در آزمون انسانیت بلکه در امتحان «دیپلماسی» نیز نمره مردودی گرفته نتوانستند از میراث مهم چندجانبه‌گرایی در زمینه کنترل تسلیحات یعنی «برجام» دفاع کنند. در این میان شکست‌های ترازیک «چشم‌آبی‌ها» اما یک رخداد کم‌دی نیز به چشم می‌خورد. در حالی که وزارت خارجه آمریکا جایزه ۱۰ میلیون دلاری برای «محمد جولانی» یکی از سرکردگان القاعده تعیین کرده بود، امروز فرد نام برده تحت عنوان «احمد الشرع» و رئیس دولت انتقالی سوریه در مجمع عمومی سازمان ملل حضور یافته و به ایراد سخنرانی پرداخت؛ یکی از برجسته‌ترین دستاورد‌های مجمع عمومی امسال به رسمیت شناختن گسترده کشور فلسطین به عنوان یک دولت مستقل بود. این رویداد که با تصویب «بیانیه نیویورک» در روز ۱۲ سپتامبر ۲۰۲۵ آغاز شد، نمادی از تعهد جهانی به راه حل دو دولت است. کشورهایی مانند انگلیس و استرالیا در این اجلاس به طور رسمی فلسطین را به رسمیت شناختند و این اقدام راگامی عملی برای پایان دادن به اشغالگری اسرائیل دانستند. این تصمیم که با تشویق گسترده در تالار مجمع همراه بود، نه تنها حقوق تاریخی فلسطینیان را تأیید می‌کند، بلکه با سخنی قاطع به سیاست‌های تجاوزه‌کارانه نتانیاهو است. سازمان ملل با این گام، بار دیگر نقش خود را به عنوان حافظ عدالت جهانی ایفا کرد و نشان داد که صلح پایدار تنها از طریق دیپلماسی چندجانبه ممکن است. این پیروزی در سایه ویرانی‌های غزه، یادآوری می‌کند که صدای مظلومان سرکوب‌شده‌نی است و جهان نمی‌تواند به بی‌عملی ادامه دهد. در حاشیه نشست امسال مذاکرات سوریه و رژیم صهیونیستی برای دستیابی به توافق امنیتی، نویدبخش تحولات مثبتی در منطقه غرب آسیا است. اما میانجی‌گری تام باراک، مقامات سوری-اسرائیلی در پاریس ولندن جلسات فشرده‌ای برگزار کرده‌اند و پیشنهاد اسرائیل برای ایجاد مناطق غیرنظامی در جنوب سوریه، بر اساس مدل توافق مصر-اسرائیل در دستورکار قرار گرفت. احمد الشرع رئیس دولت انتقالی سوریه اعلام کرده که توافق ممکن است «در روزهای آینده» حاصل شود، که این امر نه تنها تنش‌های مرزی را کاهش می‌دهد، بلکه زمینه‌ساز ثبات بلندمدت خواهد بود. حضور احمد الشرع در نیویورک برای اولین بار در ۵۸ سال گذشته، لحظه‌ای تاریخی در دیپلماسی خاورمیانه است. این حضور که بالغو جایزه ۱۰ میلیون دلاری آمریکا برای دستگیری او همراه شد، نماد گذار از نظام اسد به دموکراسی مردمی است. در جهانی پر از بحران، الشرع الگوی از تحول مثبت است و سوریه را به عنوان شریک صلح طلب معرفی می‌کند.

پیروزی دیپلماسی بر خشونت

با وجود دستاورد‌های مجمع عمومی مانند به رسمیت شناختن کشور فلسطین، تداوم یک‌جانبه‌گرایی رهبران راست‌گرا سایه‌ای سنگین بر تلاش‌های جهانی برای صلح انداخته است. دونالد ترامپ در سخنرانی خود سیاست‌های تعرفه‌ای و خروج از توافق‌های چندجانبه مانند پیمان پاریس را ستود و سازمان ملل را به «بی‌فایده بودن» متهم کرد، که این امر نمادی از عقب‌گرد به «هژمون طلبی آمریکایی» است. نشست امسال از حاشیه به متن روایتی شکننده از پیروزی دیپلماسی بر خشونت ترسیم کرد. به رسمیت شناختن فلسطین نه به عنوان پاداش به حماس، بلکه حقی مشروع برای ملت مظلوم نشان دهنده پتانسیل سازمان ملل برای حل بحران هاست. حضور الشرع در نیویورک نمادی از استانداردهای دوگانه غرب است و در عین حال تأکید بر لغو تحریم‌ها می‌تواند خبر خوبی برای سوریه باشد. با این حال تداوم یک‌جانبه‌گرایی راست‌گرایان، مانند سیاست‌های ترامپ و نتانیاهو، هشدار جدی است که جهان را به سوی انزوای می‌برد. مجمع با پس‌زمینه «بهتر با هم» فراخوانی برای تقویت چندجانبه‌گرایی است و رهبران پیشرو باید از این فرصت برای مقابله با زیاده خواهانه تک‌جانبه‌گرایی استفاده کنند.